

ΟΙ ΕΝΤΟΛΕΣ ΠΙΣΩ ΑΠ' ΤΟ ΚΟΥΜΠΙ ΑΠΟ ΤΟ START ΤΗΣ ΜΗΧΑΝΗΣ ΣΤΟ PANIC BUTTON

Έχει περάσει περίπου ένας χρόνος από τότε που το υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης, το υπουργείο Προστασίας του Πολίτη και το Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας ανακοίνωσαν παρέα την καθολική επέκταση του panic button σε ολόκληρη τη χώρα:

Το «Panic Button» είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα για το πως η Πολιτεία αξιοποιώντας την τεχνολογία μπορεί να υλοποιεί παρεμβάσεις που σώζουν ζωές, καθώς συμβάλλουν στην πρόληψη και στην αντιμετώπιση περιστατικών βίας, αλλά και στη φροντίδα και την υποστήριξη των θυμάτων. Μέσα από σύγχρονες τεχνολογικές λύσεις το Κράτος ανακτά την εμπιστοσύνη των πολιτών, ενός πόρου ιδιαίτερα κρίσιμου, ειδικά όταν πρόκειται για περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας. Η επέκταση αυτής της εφαρμογής σε κάθε ενήλικο θύμα ενδοοικογενειακής βίας, ανεξαρτήτως φύλου, σε ολόκληρη τη χώρα, αποδεικνύει ότι η Κυβέρνηση κινείται στη βάση ενός οριζόντιου και συνολικού σχεδιασμού και επαγρυπνά για την προστασία όλων από περιστατικά βίας.¹

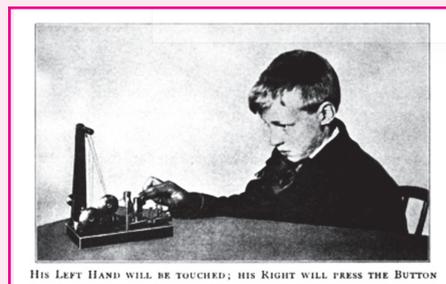
Όστόσο, θα περίμενε κανείς πως τέτοιου είδους εξαγγελίες, ανακοινωμένες δια στόματος του Υπουργού Ψηφιακής Διακυβέρνησης, θα προκαλούσαν τουλάχιστον ρίγη σε κάθε αντιεξουσιαστή που σέβεται τον εαυτό του. Κάθε άλλο όμως, η συγκυρία που βιώνουμε δεν μας επιτρέπει ούτε στο ελάχιστο να ξεστομίσουμε τέτοιου είδους συμπεράσματα. Η «τεχνολογική λύση» του κουμπιού πανικού που το ελληνικό κράτος (με κεφαλαίο Κ) λάνσαρε με ενθουσιασμό και η οποία εξαπλώθηκε «οριζόντια» σε ολόκληρη τη χώρα κατάφερε τα εξής σπουδαία: ανανέωσε τους συσχετισμούς μεταξύ ρουφιάνων, αστυνομικών, προνοιακών και λοιπών κρατικών υπαλλήλων, προσέφερε νέους τρόπους καταγραφής του πληθυσμού, συνέβαλε τα μέγιστα στο ξύλο που δέχεται με αμείωτη ένταση τη στιγμή που μιλάμε η εργατική τάξη. Απέναντι, λοιπόν, σε αυτή την ταξική πολιτική που εξελίσσεται μπροστά στα ματάκια μας εδώ και δύο χρόνια, θα τολμήσουμε να πούμε ότι δεν κουνήθηκε ούτε φύλλο.

Και πώς να κουνηθεί άλλωστε. Το κουμπί πανικού, όπως και οποιοδήποτε άλλο κουμπί μας συντροφεύει μέσα στη σχέση κεφάλαιο, έχει εδώ και δεκαετίες αποσυνδεθεί πλήρως από τις λειτουργίες, τους σκοπούς και τον προορισμό του. Έχει δηλαδή καλυφθεί με μπόλικη ιδεολογία τεχνολογικής προόδου, ακολουθώντας τα πρότυπα κάθε τεχνολογικής επιπόησης των αφεντικών μας: παριστάνοντας, δηλαδή, ότι έχει έρθει να βελτιώσει τις ζωές μας. Γιατί, αγαπητές αναγνώστριες, ένα είναι σίγουρο: το κουμπί μέσα στον καπιταλισμό κουβαλάει μια μακρά ιστορία συσκοτισμένης λειτουργίας. Από τον κουβά του διαδικτύου και τα social media μέχρι τα κινητά τηλέφωνα και την ευθεία διασύνδεση τους με τις κρατικές πλατφόρμες, όλα εμφανίζονται λες και έρχονται να κάνουν τις ζωές μας ευκολότερες με το πάτημα ενός κουμπιού.

Εμείς φυσικά και δεν έχουμε αυτή την άποψη. Στο κείμενο αυτό θα υπενθυμίσουμε τι πραγματικά σημαίνει το κουμπί μέσα στον καπιταλισμό. Θα υπενθυμίσουμε, δηλαδή, ότι το κουμπί εμφανίστηκε ως κομμάτι της εργασιακής διαδικασίας, επιταχύνοντας τον ήδη εξοντωτικό ρυθμό της μέσα στα εργοστάσια. Ότι αποτέλεσε όχημα τυποποίησής της αλλά και καταγραφής της εργατικής τάξης. Και τελικά σμίλεψε, παρέα με τις τεχνολογίες τις οποίες εκπροσωπούσε, νέες κρατικές πολιτικές σε βάρος της εργατικής τάξης. Και για να το κάνουμε αυτό θα θυμίσουμε τα υλικά και τα πραγματικά θεμέλιά του: το φορντικό εργοστάσιο και τον κόσμο που χτίστηκε γύρω του.

Η αποθέωση των μηχανών

Κατά σατανική σύμπτωση, η αποθέωση του κουμπιού συνέβη την εποχή της αποθέωσης της αυτοματοποίησης των μηχανών στις αρχές του 20^{ου}

HIS LEFT HAND WILL BE TOUCHED; HIS RIGHT WILL PRESS THE BUTTON

Τελλορικά πειράματα που χρονομετρούσαν την διάρκεια που απαιτούσε το πάτημα ενός κουμπιού

αίωνα. Μάλιστα, οι αρχές του 20^{ου} αιώνα ήταν καιροί που αποτέλεσαν λαμπρές στιγμές για το κεφάλαιο. Όσο ο κόσμος γινόταν φορντικός, η δεύτερη βιομηχανική επανάσταση και η προετοιμασία για τα σφαγεία των Παγκοσμίων Πολέμων κάλυπταν απειλητικά και ταυτόχρονα. Τα κράτη κανόνιζαν (και τα κατάφεραν μια χαρά ομολογουμένως) να επανοργανώσουν με μπόλικη τεχνολογική βία τις παραγωγικές σχέσεις μέσα στους τόπους εργασίας αλλά και τις σχέσεις αναπαραγωγής.

Οπότε, στόχος ήταν να συμβούν τα εξής σημαντικά: τα γιγάντια εργοστάσια θα οργανώνονταν με διατεταγμένες αλυσίδες συναρμολόγησης και οι «καινοτόμες» μηχανές των αφεντικών -απόλυτα συνδεδεμένες με τις καπιταλιστικές προσαγές- θα εγκαθίσταντο μέσα σε αυτά με σκοπό να ρυθμιστεί η εργασία στο νέο εργοστάσιο. Με τα λόγια μηχανικού που συναντάμε στο βιβλίο του Κοριά *Ο εργάτης και το χρονόμετρο*:

Υπάρχει λοιπόν ένα τεράστιο όφελος στο να δουλεύουν ακούραστα τα μηχανήματα μειώνοντας στον ελάχιστο δυνατό χρόνο τις στιγμές ανάπαυσης: η τελειότητα σ' αυτό το θέμα θα ήταν να μην σταματά καθόλου η δουλειά.²

Τελικά, για να καταφέρει ο μαζικός φορντικός καπιταλισμός να κάνει την εργασία ασταμάτητη, η εργατική τάξη τα επόμενα χρόνια θα μάζευε κάμποσες κλωτσιές, θα στριμωνόταν στα ανερχόμενα αστικά κέντρα, θα προλεταριοποιούταν βίαια και θα προσγειωνόταν στις «ακούραστες» αλυσίδες συναρμολόγησης, τα γρανάζια των οποίων θα δούλευαν σε καθεστώς πρωτοφανούς έντασης. Τα αφεντικά κανόνιζαν να χτίσουν τον κόσμο της μηχανής εσωτερικής καύσης και του κύκλου του πετρελαίου πατώντας στο λαιμό την εργατική τους τάξη. Κι αυτό, όπως καταλαβαίνετε, χρειαζόταν μπόλικη δουλειά για να μπορέσει να συμβεί.

Πάτα το κουμπί - Το χρονόμετρο ξεκινά

Και εργάστηκαν πολλά μυαλά προς αυτήν την κατεύθυνση ομολογουμένως. Ο Φρέντερικ Τέιλορ, που του πιστώθηκε η ιδέα της επιστημονικής οργάνωσης της εργασίας και αποθεώθηκε από τα αφεντικά, συνέβαλλε τα μέγιστα. Η επιστημονική οργάνωση της καταγραφής (εντός και εκτός του εργοστασίου) που επινοήθηκε παράλληλα, ανανέωσε την αρμονική και δι-αχρονική σχέση μεταξύ επιστήμης, τεχνολογίας και κράτους. Ο τειλορισμός έψαχνε και έφτιαχνε τρόπους να κάνει την αποδοτικότητα μετρήσιμη:

Ο Τέιλορ ανέφερε ότι εργαστήρια πανεπιστημίων πραγματοποιούσαν συστηματικά πειράματα με ηλεκτρικά κουμπιά, προκειμένου να «προσδιορίσουν τον "προσωπικό συντελεστή" του εξεταζόμενου». Η γνώση του «προσωπικού συντελεστή» κάθε εργαζομένου και η τοποθέτησή του στη θέση όπου θα απέδιδε περισσότερο,

μπορούσε να βοηθήσει τον εργοδότη να μεγιστοποιήσει την παραγωγικότητα του προσωπικού του και να ενισχύσει τη λειτουργία του εργοστασίου του. Εμπόδια όπως η κόπωση ή η έλλειψη συγκέντρωσης καταγράφονταν με στόχο να γίνουν πλήρως κατανοητά και να αντιμετωπιστούν.³

Έτσι ήταν. Ο «προσωπικός συντελεστής» του εργάτη έπρεπε να είναι απαλλαγμένος από οποιαδήποτε απόσπαση προσοχής, δηλαδή οποιαδήποτε μορφή λούφας. Ο Τέιλορ και οι οπαδοί του έκαναν σχολαστικές και εξαντλητικές καταγραφές για λογαριασμό του αμερικανικού κράτους, κατακερμάτισαν την εργασία σε κινήσεις και καταμέτρησαν τους χρόνους της (το λεγόμενο «Time and Motion Study»). Η λεπτομερειακή χρονομέτρηση των κινήσεων ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για να βρεθεί ο ελάχιστος χρόνος για να πραγματοποιηθεί μια εργασία -και τελικά να αυξηθεί η παραγωγικότητα. Ο ίδιος, λοιπόν, ο Τέιλορ μιλούσε και αντιλαμβάνονταν τα κουμπιά με τις αληθινές τους πολιτικές λειτουργίες: ως εξάρτημα των μηχανών που έρχονταν να εξυπηρετήσουν τους νέους και πιο εξοντωτικούς όρους εργασίας. Και, τελικά, να εξαφανίσουν την απειθαρχία μέσα στα εργοστάσια. Ας πούμε:

Τα πειράματα έλαβαν διάφορες μορφές, ωστόσο πολλές μελέτες επικεντρώθηκαν στο πάτημα κουμπιών σε σχέση με τον χρόνο αντίδρασης, μελετώντας πόσο γρήγορα μπορούσε ένα ανθρώπινο δάχτυλο να αγγίξει ένα κουμπί υπό διαφορετικές συνθήκες. [...] Οι Michael Vincent O'Shea και John Harvey Kellogg (1915) παρατήρησαν ότι μέσα σε περίπου ένα δέκατο του δευτερολέπτου, ένας άνθρωπος μπορούσε να δει μια κάρτα μπροστά του και να πατήσει ένα κουμπί, υποδηλώνοντας ότι την είχε αντιληφθεί. Τα κουμπιά καθιερώθηκαν σταδιακά ως ο πιο διαδεδομένος τρόπος για τη μελέτη του χρόνου αντίδρασης, με το ενδιαφέρον να στρέφεται στο ποιο χέρι ανταποκρινόταν καλύτερα -εκείνο δηλαδή που θα κατάφερε την αντίδραση με τις λιγότερες δυνατές κινήσεις των δακτύλων.⁴

Τα πλήθη των επιστημονικών ομάδων που εμπνεύστηκαν από τις καλές ιδέες του Τέιλορ ρίχτηκαν με ενθουσιασμό στην οργάνωση επιστημονικών ερευνών, στις οποίες είχαν στόχο να χρονομετρήσουν τα δέκατα του δευτερολέπτου που απαιτούνται από έναν εργάτη μέχρι να πατήσει το κουμπί μιας μηχανής. Τα χρονομέτρα των ειδικών εξυπηρετούσαν τους σαφείς κρατικούς στόχους της συσσώρευσης εργασίας. Η εργασιακή διαδικασία έπρεπε να τυποποιηθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να στενεύουν όλο και περισσότερο τα περιθώρια διαφυγής από τους επιβεβλημένους ρυθμούς της. Οι «νεκροί» χρόνοι έπρεπε να ξεπεραστούν. Οι «άσκοπες» κινήσεις έπρεπε να αποτελέσουν παρελθόν.

Πάτα το κουμπί κι εμείς θα κάνουμε τα υπόλοιπα

Ωραία μέχρι στιγμής. Ο τεϊλορισμός και όσοι τον έκαναν σημαία είχαν μεγάλη διάγεια και έβλεπαν το πάτημα ενός κουμπιού ως κομμάτι της βίας του εργοστασίου που σάρωνε τα πάντα και εξαπλωνόταν σε όλο το κοινωνικό εργοστάσιο. Την ίδια στιγμή, στον δημόσιο λόγο διεξαγόταν ο εντελώς αντίθετος διάλογος. Όσο περνούσε ο καιρός, όλο και πύκνωναν οι κρατικές φωνές που μιλούσαν για την απελευθέρωση των ανθρώπων λόγω της προοδευτικής τροχιάς της τεχνολογίας. Το «πάτημα ενός κουμπιού» πρωταγωνίστησε στον δημόσιο λόγο και συνδέθηκε με την απόλυτη ευκολία, την απαλλαγή από την εργασία και τη διευκόλυνση των ζωών των ανθρώπων. Δεν ήταν λίγοι αυτοί που ισχυρίζονταν ότι η ανθρώπινη εργασία θα αρχίσει να ανήκει στο παρελθόν, καθώς θα αντικατασταθεί, έλεγαν, από τις νέες τεχνολογίες των αφεντικών που θα μπαίνουν σε λειτουργία πατώντας απλά ένα κουμπί. Με τα λόγια κοινωνιολόγου της εποχής:

Αν η παρούσα πρόοδος στις ηλεκτρικές συσκευές που εξοικονομούν εργασία συνεχιστεί, δεν θα χρειαστούν πολλοί αιώνες μέχρι να μετατραπούμε σε μια φυλή που απλώς πατά κουμπιά.⁵

Το πιάνετε; Στον θαυμαστό κόσμο των αφεντικών, την ίδια περίοδο που κανονιζόταν το στρίμωγμα της εργατικής τάξης στα εκμηχανισμένα κι εντα-

Η Παγκόσμια Έκθεση του Σικάγο το 1893 θα ξεκινούσε συμβολικά με τον Πρόεδρο Κλίβελαντ να πατάει ένα χρυσό κουμπί, που θα σηματοδοτούσε τη φωταγώγηση ολόκληρης της Έκθεσης.

τικά εργοστάσια, διαλαλούσαν την «εξοικονόμηση εργασίας»... χάρη στις μηχανές! Στην ίδια γραμμή πλευσης, οι εφημερίδες της εποχής υπερθεμάτιζαν για το κουμπί και τις «μαγικές» του ιδιότητες. Η παγκόσμια έκθεση του Σικάγο, στην οποία θα παρουσιάζονταν ηλεκτρικές συσκευές στο κοινό, προλογίστηκε από την εφημερίδα Daily Inter Ocean με μεγάλο ενθουσιασμό και ανυπομονησία. Στο άρθρο της με τίτλο «Άλλο ένα τέχνασμα με κουμπί», ενημέρωνε τους αναγνώστες πως «το κουμπί θα είναι ένα από τα κεντρικά χαρακτηριστικά της έκθεσης». Παρακάτω διαβάζουμε:

Όταν πατήσει κάποιος ένα κουμπί, θα επιστρέφει ένα ποτήρι παγωμένο νερό, ένα άλλο θα δίνει δείγμα τσίχλας.[...] Ένα πάτημα κουμπιού θα φέρνει σχεδόν οτιδήποτε μπορεί να επιθυμεί ο επισκέπτης -από ένα μπουκάλι κρασί έως ένα μπουκαλάκι αρώματος. Το σλόγκαν «εσείς πατάτε το κουμπί, εμείς κάνουμε τα υπόλοιπα» είναι τόσο γνωστό, ώστε πια παίρνουμε ως δεδομένα τα θαύματα που εκτελούνται με ένα απλό πάτημα.⁶

Φυσικά, ο ενθουσιώδης αρθρογράφος δεν ήταν ο μόνος που ισχυριζόταν ότι έβλεπε «θαύματα» πίσω από τα κουμπιά. Κατασκευαστές, μηχανικοί και διαφημιστές λάνσαραν τις νέες τεχνολογικές επινοήσεις του φορντικού εργοστασίου με έναν αέρα απελευθέρωσης για τον καταναλωτή. Τα παραδείγματα εδώ είναι δεκάδες: οι ηλεκτρικές συσκευές, το τηλέφωνο, οι ανελκυστήρες, οι φωτογραφικές κάμερες, οι διακόπτες του ρεύματος και το «θαύμα του ηλεκτρισμού» παρουσιάζονταν πως έρχονταν να απαλείψουν τον ανθρώπινο κόπο και να βελτιώσουν τις ζωές των ανθρώπων «με το πάτημα ενός κουμπιού».

Πάτα το κουμπί και κάνε πως το ελέγχεις

Και πώς να γινόταν αλλιώς άλλωστε; Τα αφεντικά είχαν πάρει γρήγορα γραμμή πως αν η μαζική παραγωγή δεν συνοδευόταν από τη μαζική κατανάλωση, τα προϊόντα του φορντικού κόσμου θα παρέμεναν απούλητα έξω από τα τερατώδη εργοστάσια. Η κείνισανή καινοτομία της εποχής ήταν η επισήμανση ότι ο μισθός δεν μπορούσε να είναι πια το ελάχιστο ποσό που θα συντηρούσε οριακά την εργατική δύναμη, αλλά έπρεπε να διοχετεύεται στα εξαγόμενα εμπορεύματα της αλυσίδας συναρμολόγησης. Οπότε, η μαζική παραγωγή, σφικταγκαλιασμένη με την μαζική κατανάλωση, οδηγούσε αναπόφευκτα στο φτιάξιμο ανάλογων τρόπων ζωής: μαζικών και εκμηχανισμένων. Το σπίτι χτίστηκε κατ' εικόνα και ομοίωση του φορντικού εργοστασίου, εξοπλίστηκε με μηχανές που ονομάστηκαν οικιακές συσκευές, οργανώθηκε βασισμένο στους μαζικούς και εκμηχανισμένους τρόπους ζωής που απαιτούσαν οι καιροί.⁷

Τελικά, ο παροξυσμός που επικρατούσε γύρω από τα οφέλη του κουμπιού ήταν το απαραίτητο διανοητικό σακάτεμα που έπρεπε να φάει μαζικά ο πληθυσμός, προκειμένου να αγκαλιάσει τα νέα τεχνολογικά προϊόντα που παρήγαγε η καπιταλιστική μηχανή. Τα αφεντικά και το κράτος, οργάνωσαν σχολαστικά τον έλεγχο πάνω στην κατανάλωση του μισθού και έλεγχαν τον τρόπο ζωής της εργατικής τάξης, διαμορφώνοντας με αυτόν τον τρόπο νέες συνθήκες κατανάλωσης. Ο εργάτης, εκτός από πειθαρχημένος εργάτης, έπρεπε να είναι πειθαρχημένος καταναλωτής. Κι έφαγε μπόλικη εκπαίδευση γι' αυτό:

Για να μπορέσουν να πουλήσουν την κουλτούρα του εμπορεύματος ήταν απαραίτητο να αντιμετωπίσουν τους ανθρώπους με βάση μία κουλτούρα που θα ήταν απαλλαγμένη από την ταξική δυσανεμία. Ο Μαρκ Ο' Ντι, ηγετικό στέλεχος νεοϋορκέζικης διαφημιστικής εταιρείας, έγραψε ότι το κλειδί της διαφήμισης είναι να απελευθερώσεις τους ανθρώπους από τους περιορισμούς της πραγματικής τους ζωής. Εάν οι περιορισμοί αυτοί προέρχονταν από τη συμμετοχή στη βιομηχανική διαδικασία, γίνονταν όλο και πιο απαραίτητο να εξαφανιστεί η εργοστασιακή ζωή ως συστατικό της ορατής κουλτούρας στη διαφήμιση.

Η διαφήμιση, και τελικά το σύνολο του κρατικού λόγου, έπρεπε να αποκρύψει το γεγονός ότι τα τεχνολογικά εμπορεύματα παράγονταν μέσα σε ένα εργοστάσιο -κι ό,τι αυτό συνεπάγεται. Έπρεπε να διατηρούν στο σκοτάδι ότι τα τεχνολογικά εμπορεύματα απαιτούν, παρά εξαφανίζουν την ανθρώπινη εργασία. Και ο λόγος ήταν ο εξής απλός: η ταξική δυσανεμία δεν έπρεπε σε καμία περίπτωση να κατευθύνεται προς τις νέες τεχνολογίες που ξεκίνησαν να φωλιάζουν μέσα στο κοινωνικό εργοστάσιο. Οι πολιτικές τους λειτουργίες έπρεπε να μετατραπούν σε «χρηστικές» λειτουργίες που βρίσκονταν στις υπηρεσίες και τις προτιμήσεις του χρήστη τους.

Απαραίτητη στην ολοένα μεγαλύτερη εκτέλεση των διαφημιστικών μεθόδων [...] ήταν η απομάκρυνση από τις αντικειμενικές συνθήκες του προϊόντος: η διαφήμιση στην αρχή έλεγε το όνομα μόνο του προϊόντος. Σε δεύτερο χρόνο, άρχισαν να δίνονται οι προδιαγραφές του. Μετά, δόθηκε έμφαση στις χρήσεις του προϊόντος. Με κάθε τέτοια κίνηση, η διαφήμιση απομακρυνόταν από τη σκοπιά του εργοστασίου και προσέγγιζε πιο πολύ τις διανοητικές διεργασίες του καταναλωτή.⁸

Τα αφεντικά, λοιπόν, είχαν λόγο που μιλούσαν για το κουμπί παρουσιάζοντας το μόνο του, αποσπασμένο από την καπιταλιστική μηχανή στην οποία ανήκε και τις πειθαρχήσεις τις οποίες κουβαλούσε για λογαριασμό των κρατικών επιδιώξεων. Όλα αυτά έπρεπε να αποσιωπηθούν μεθοδικά και το μόνο που θα παρέμενε να είναι ένα κουμπί. Το οποίο το πατούσες και έκανε ό,τι του ζητούσε. Δεν ήταν όμως έτσι τα πράγματα.

Πάτα το κουμπί, δεν κάνει λάθος

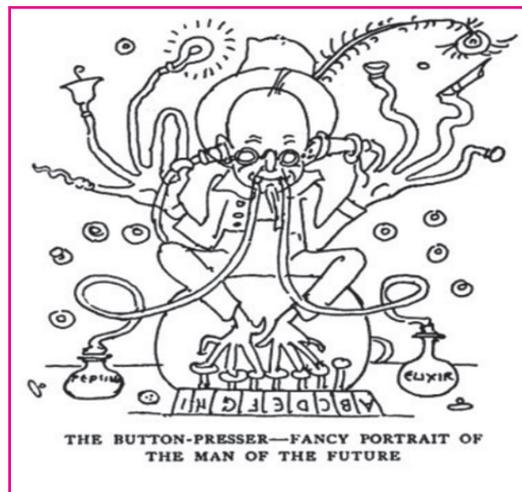
Τελικά, η επιμονή στις χρηστικές λειτουργίες της μηχανής ήταν κάτι το οποίο κυριάρχησε στον δημόσιο λόγο -κι εδώ που τα λέμε το τρώμε στη μούρη μέχρι και σήμερα. Ο καλύτερος σχεδιασμός, η τεχνική βελτίωση για την αποφυγή του «σφάλματος», η «σωστή» και η «λάθος» χρήση προβλημάτιζε πολύ τους μηχανικούς, οι οποίοι λοιδορούσαν τον τρόπο με τον οποίο χειριζόταν η εργατική τάξη τις μηχανές:

Πράγματι, την ίδια περίοδο και μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ο όρος fool-proof (δηλαδή «ανθεκτικό στους ανόητους χρήστες») άρχισε να κυκλοφορεί ως φιλοσοφία σχεδιασμού προϊόντων, τόσο για εργάτες όσο και για το ευρύ κοινό. Ενώ παλαιότερα σλόγκαν επικεντρώνονταν στη μείωση της απαραίτητης προσπάθειας ή δεξιοτήτας, η έννοια του fool-proof πήγαινε ένα βήμα παραπέρα, αντιμετωπιζόταν τον χρήστη ως εγγενώς ανεπαρκή. Αυτή η οπτική οδήγησε στον σχεδιασμό μηχανών και συσκευών που αποσκοπούσαν στο να υπερβαίνουν τους περιορισμούς του χρήστη και να τον προστατεύουν από τις ίδιες του τις αδυναμίες — υποθέτοντας ότι είναι αφελής, τεμπέλης ή ανεκπαίδευτος. Σύμφωνα με διαφημίσεις και άρθρα σε επαγγελματικά περιοδικά, ο «ανόητος» χρήστης μπορούσε να έχει πολλές μορφές: από μια νοικοκυρά χωρίς τις απαιτούμενες δεξιότητες χειρισμού μιας συσκευής έως έναν «απρόσεκτο» εργάτη που ήταν επιρρεπής σε λάθη και ατυχήματα.⁹

Φυσικά, το πόσο πειθαρχούσε η εργατική τάξη στη φορντική οργάνωση τόσο του εργοστασίου όσο και του κοινωνικού εργοστασίου ήταν κάτι που δεν αφηνόταν στην τύχη του. Το λεγόμενο fool proof δεν περιέγραφε μια μηχανή που δεν κάνει λάθη, περιέγραφε έναν εργάτη που δεν έπρεπε να τολμά να ξεφεύγει από τους ρυθμούς που επέβαλλε η αλυσίδα συναρμολόγησης. Η «ανόητη χρήση» και οι «αδυναμίες» που έπρεπε να ξεπεραστούν δεν ήταν τεχνική απόκλιση -ήταν απόκλιση από την πειθαρχία που υπαγόρευε η συγκυρία.

Τελικά ποιος δίνει την εντολή στο κουμπί;

Οπότε: το κουμπί ήταν κομμάτι της εργασιακής διαδικασίας που επέβαλλε ο φορντικός κόσμος και των πειθαρχήσεων που απαιτούσαν οι καιροί -και μόνο αν το βλέπει κανείς με αυτόν τον τρόπο βγάζει νόημα. Όσο για τις διθυραμβικές εξαγγελίες των αφεντικών της εποχής, αξίζει για το τέλος να ρίξουμε μια ματιά στο πώς προέβλεπαν τον μελλοντικό άνθρωπο. Ο μελλοντικός άνθρωπος θα ήταν κατά τη γνώμη τους κάπως έτσι:

Ο άνθρωπος του μέλλοντος ήταν ένας πατοκούμπης με τα όλα του. Όπως εύκολα διακρίνει κανείς, ήταν ένας απόλυτα καλωδιωμένος τύπος, σε βαθμό που κάθε του δάχτυλο ενεργοποιούσε και μια διαφορετική επιλογή. Τα πόδια του πληκτρολογούσαν μανιωδώς, τα χέρια του τυποούσαν κουδούνια, πατούσαν κουμπιά, έλεγχαν τον ηλεκτρισμό και αποκτούσαν πρόσβαση σε ό,τι αυτός προτιμούσε, υπονοούσε το σκίτσο. Ετούτη η εικόνα αντικατοπτρίζει όσο δεν πάει τις απόψεις που κυριάρχησαν στον δημόσιο λόγο της εποχής περί «πλήθους επιλογών» που προσφέρονταν περί τέλους της ανθρώπινης εργασίας και ελευθερίας που προσέφερε η τεχνολογική πρόοδος. Ο άνθρωπος του μέλλοντος θα κρατούσε τον κόσμο στα δάχτυλα του και θα έκανε ό,τι αυτός ήθελε. Θρίαμβος δηλαδή!

Ωραία. Κατά τη γνώμη μας το σκίτσο αυτό είναι φοβερά διδακτικό, διαβάζοντας το όμως από την ανάποδη. Σκεφτείτε, ας πούμε, το εξής απλό: το κουμπί, αρχικά, δεν κάνει ό,τι του λες εσύ, πολύ απλά γιατί είναι φτιαγμένο να κάνει κάτι πολύ συγκεκριμένο. Το πολύ συγκεκριμένο που είναι φτιαγμένο να κάνει πάλι, είναι απόλυτα φορτισμένο με τις κρατικές ανάγκες μέσα από τις οποίες έχει προκύψει. Οπότε ναι, ο πατοκούμπης ήταν σίγουρα καλωδιωμένος. Δεν περιτριγυριζόταν όμως από πολλές επιλογές, έτσι γενικώς και αορίστως, τις οποίες θα καθόριζε αυτός όπως ήθελε. Αντίθετα, περιτριγυριζόταν από τις μηχανές οι οποίες φτιάχτηκαν για να πετύχουν την συσσώρευση εργασίας που σημάδεψε τις αρχές του 20ου αιώνα. Περιτριγυριζόταν από τις κρατικές προσαγές των καιρών που στόχευαν στο να εμπεδώσει αδιαμαρτύρητα η εργατική τάξη τους νέους όρους εργασίας, ελεύθερου χρόνου και αναπαραγωγής. Ο πατοκούμπης συμβόλιζε τον άνθρωπο που οραματιζόταν ο μηχανικός στο βιβλίο του Κοριά: τον εργάτη που δούλευε ασταμάτητα. Η πειθαρχήση σε αυτούς τους νέους όρους ήταν εγγεγραμμένη στην ίδια την υλική διάταξη των μηχανών που ρίζωσαν μέσα στο κοινωνικό εργοστάσιο. Και τελικά ένα ήταν σίγουρο: οι εντολές δεν πήγαιναν από τον χρήστη στη μηχανή, αλλά το ανάποδο.

Τελικά ποιος δίνει την εντολή στο κουμπί πανικού;

Γιατί τα λέμε όλα αυτά; Είπαμε και παραπάνω, θεωρούμε ότι το κουμπί -μαζί με όποιες τεχνολογίες ενεργοποιεί- δεν μπορούν να βγάλουν νόημα αν τα βλέπουμε αποσπασμένα από την οργάνωση της εργασιακής διαδικασίας μέσα στην οποία γεννήθηκαν. Ακόμη περισσότερο, δεν μπορούν να βγάλουν νόημα αποσπασμένα από την ιστορία, την εργασία και την ταξική βία που κρύβουν μέσα τους. Κι εμείς δεν μπορούμε να αρθρώσουμε έναν ανταγωνιστικό λόγο απέναντι στο κράτος αν δεν αναδεικνύουμε το ίδιο το κράτος σαν βασικό εννοχρηστωτή των πειθαρχήσεων που κουβαλάνε αυτές οι τεχνολογίες.

Και ο λόγος είναι αυτό με το οποίο ξεκινήσαμε ετούτο εδώ το κείμενο: το οικοδόμημα που έχει τοποθετήσει την τεχνολογία στο βάθρο της σωτηρίας μας, είναι δυστυχώς οικοδόμημα για το οποίο έχουν εργαστεί χιλιάδες καλοθηλτές για να το διατηρήσουν όρθιο. Το κουμπί πανικού ως «τεχνολογι-

κή λύση» του ελληνικού κράτους, λοιπόν, δεν αποτελεί κάποια εξαίρεση σε αυτόν τον διαχρονικό κανόνα.

Επομένως, το ταξικό μέτρο που ονομάστηκε panic button ήρθε να εξυπηρετήσει τις κρατικές επιδιώξεις που έχουν το βλέμμα στραμμένο στην εργατική τάξη. Συμβάλλει στην όλο και πιο ασφυκτική μας περικύκλωση από κρατικούς και προνοιακούς μηχανισμούς, ακόμη κι αν πουθενά και από κανέναν δεν λέγεται ως τέτοιο. Ακόμη χειρότερα, έχει παρουσιαστεί ως το πλέον κατάλληλο εργαλείο «χειραφέτησης» των γυναικών και «σωτηρίας» των ανηλίκων από «τον κακό τον δρόμο» που έχουν τραβήξει. Κι έτσι, εμφανίζεται κι αυτό πλήρως αποσυνδεδεμένο από τις πραγματικές πολιτικές που ενεργοποιεί, αλλά και τις πραγματικές πολιτικές που εξυπηρετεί.

Είπαμε όμως. Το κουμπί είναι φτιαγμένο για να κάνει κάτι πολύ συγκεκριμένο. Είπαμε, επίσης, ότι οι εντολές δεν ξεκινούν από την χρήστρια, ξεκινούν από τον ενορχηστροτή αυτών των τεχνολογιών. Ας πούμε, πόσο εύκολα μπορεί να διαφύγει καμία από αυτήν την τεχνολογία «προστασίας»; Δείτε, για παράδειγμα, πώς το σχολιάζει ο Άρης Αλεξανδράκης σε μια στιγμή ειλικρίνειας στις σελίδες της Καθημερινής:

Δεν αρκεί να προσφέρεται η προστασία. Για την ακρίβεια, η προσφορά από μόνη της δεν εγγυάται τίποτα. Πρέπει εκείνος που έχει ανάγκη την προστασία να ξέρει πώς, πότε και γιατί τη χρειάζεται. Πρέπει να είναι σε θέση να τη δεχτεί χωρίς περαιτέρω σκέψη. (...) Τα Panic Buttons και οι σχετικές υπηρεσίες δεν έχουν κανένα νόημα εάν το θύμα δεν ακούσει από υπεύθυνα χείλη την άβολη αλήθεια: Θα σε σκοτώσει. Δέξου κάθε βοήθεια που μπορείς να λάβεις, γιατί θα σε σκοτώσει.¹⁰

Πιστεύουμε ότι τώρα σίγουρα σας διαπέρασε ένα ρίγος. Κι έτσι είναι τα πράγματα, η όλο και αυξανόμενη υπαγωγή μας στην εποπτεία των κρατικών μηχανισμών δεν είναι ακριβώς προς συζήτηση -κι ούτε θα μπορούσε να είναι. Αντίθετα, όλο και περισσότερο ανανεώνονται κι εξετάζονται οι τρόποι με τους οποίους θα στενεύουν τα περιθώρια διαφυγής.

Κι έτσι, ο «σιωπηρός συναγερμός» τον οποίο αν τον έχεις διαθέσιμο στην τσέπη σου θα σε σώζει, έτσι γενικώς και αορίστως, καθόλου σιωπηλός δεν είναι τελικά. Αντιθέτως, ηχεί καμπάνα σε ένα οργανωμένο κρατικό δίκτυο που είναι επιφορτισμένο κι έτοιμο να διαχειριστεί την εργατική τάξη με όλο και σκληρότερους όρους. Ας υπενθυμίσουμε, όμως, τι πραγματικά σημαίνει να πατήσει κάποια το ρημάδι.

Ας ξεκινήσουμε από τα βασικά: δεν πρόκειται για εφαρμογή που μπορείς να εγκαταστήσεις όπου και όποτε σου καπνίσει. Προϋποθέτει ότι θα έχεις διαβεί το κατώφλι του αστυνομικού τμήματος της γειτονιάς σου ή κάποιου συμβουλευτικού κέντρου. Άρα εγκατάσταση και παροχή κωδικού σου δίνουν μόνο οι μπάτσοι με τις καλές τους προθέσεις. Εκτός αυτού, για την είσοδο στην εφαρμογή απαιτείται η συμπλήρωση στοιχείων όπως ονοματεπώνυμο, διεύθυνση κατοικίας, τηλέφωνο, αριθμός μητρώου κοινωνικής ασφάλισης (ΑΜΚΑ). Κατόπιν, ζητούνται συγκεκριμένες πληροφορίες που έχουν να κάνουν με τη διερεύνηση ενός παράγοντα επικινδυνότητας: αν υπάρχει ιστορικό περιστατικών κακοποίησης, αν υπάρχει ένδειξη ύπαρξης παιδιών ή ένδειξη εγκυμοσύνης. Τέλος, η συλλογή πληροφοριών περνάει στην πλευρά του «θύτη»: Αν υπάρχει ένδειξη ύπαρξης ιστορικού εξαρτήσεων από ουσίες, ένδειξη ύπαρξης ιστορικού ψυχολογικών διαταραχών ή ένδειξη κατοχής όπλου.

Οπότε, το panic button αποτελεί μια τεχνολογία που είναι εξαρχής φτιαγμένη για να συμβάλλει στην καταγραφή και κατηγοριοποίηση των εργατριών γυναικών ως θυμάτων ή δυνάμει θυμάτων. Τα στοιχεία συλλέγονται, συγκεντρώνονται και τροφοδοτούν τις βάσεις δεδομένων του ελληνικού κράτους:

Τέλος, ο Έλληνας νομοθέτης εναρμονιζόμενος πλήρως με τις ταχύτερες εξελίξεις στο πεδίο της ψηφιοποίησης στη σύγχρονη εποχή που συντελούνται τα τελευταία χρόνια και στη χώρα μας, προέβλεψε ακόμα τη δημιουργία μίας βάσης δεδομένων με την ονομασία «Κομβίον Πανικού» (Panic Button), στην οποία καταχωρίζονται κρυπτογραφημένες-ώστε να διασφαλιστεί η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των θυμάτων- οι απαραίτητες εξατομικευμένες πληροφορίες των εγγεγραμμένων χρηστών και τηρείται στη Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων Δημόσιας Διοίκησης του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης.

Προπαγανδιστική αφίσα της εταιρείας Ηλεκτρισμού των ΗΠΑ: Όλες οι εργασίες του σπιτιού γίνονται από το genie of the button.

Να σημειώσουμε επίσης ότι το ελληνικό κράτος ούτε καλοβλέπει ούτε αφήνει στην τύχη όσους και όσες δεν πολυψήνουν να εμπλακούν στη διαδικασία που πυροδοτείται μόλις συνδεθείς στην κρατική πλατφόρμα. Ήδη από τις πρώτες πιλοτικές εφαρμογές του, τα τμήματα ενδοοικογενειακής βίας που συστάθηκαν σχολιάζαν συχνά την άρνηση των γυναικών να χρησιμοποιήσουν το panic button:

Την ίδια ώρα, τα στοιχεία από τη χρήση της εφαρμογής «Panic Button», το οποίο μπήκε σε πιλοτική εφαρμογή σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη τον Μάρτιο, αποδεικνύουν πως υπάρχουν θύματα που φοβούνται να πατήσουν το κουμπί. [...] Ειδικότερα σε σύνολο 2.083 γυναικών σε όλη την Ελλάδα, οι 562 δέχτηκαν να γίνει εγκατάσταση της εφαρμογής στο κινητό τους και από αυτές μόνο οι 75 αποφάσισαν να πατήσουν το κουμπί όταν δέχτηκαν κακοποιητική συμπεριφορά.¹¹

Στην περίπτωση μας, η «ανόητη χρήστρια» είναι πάλι αυτή που δεν πειθαρχεί στις κρατικές εντολές. Με άλλα λόγια, αυτή που επιδεικνύει καχυποψία και αρνείται πεισματικά να δεχτεί την κρατική προστασία που της προσφέρεται απλόχερα. Το τι υπονοείται ότι μπορεί να πάθει αν παραμείνει εκτός των μηχανισμών της κρατικής προστασίας, μας το περιέγραψε γλαφυρά και με μπόλικες δόσεις τρομοκρατίας ο κύριος Αλεξανδράκης παραπάνω.

Θα κλείσουμε επαναλαμβάνοντας για ακόμη μια φορά το προφανές: η τεχνολογία του panic button δεν αποτελεί ούτε επιλογή, ούτε ανατίμηση ούτε σωτηρία για εμάς. Το κράτος και τα αφεντικά μας έχουν φροντίσει εδώ και κάμποσο καιρό να φτιάξουν ένα αφήγημα για την εργατική τάξη, όπου περιγράφει τις κοινωνικές της σχέσεις βουτηγμένες στη βία και την ανομία. Η κρατική μεθοδολογία περιλαμβάνει λοιδορία και σωφρονισμό στο όνομα της προστασίας. Τα καλώδια που χρησιμοποιούν οι πλατφόρμες σαν το panic button έχουν εγγεγραμμένες αυτές τις κρατικές επιδιώξεις. Το κράτος οπλίζεται εναντίον μας και τέτοιου είδους τεχνολογίες αποτελούν κομμάτι αυτού του οπλοστασίου. Και πρόκειται για οπλοστάσιο που χτίζεται εδώ και αιώνες. Καλά θα κάνουμε να τους συμπεριφερθούμε με τη μηδενική εμπιστοσύνη και την απόλυτη καχυποψία που τους αρμόζει.

1. «Panic Button: Επεκτείνεται σε ολόκληρη τη χώρα - Χορηγείται πλέον σε κάθε ενήλικο θύμα ενδοοικογενειακής βίας», *Πρώτο Θέμα*, 20/05/2024.

2. Μπενζαμέν Κοριά, *Ο εργάτης και το χρονόμετρο: Τείλορισμός - Φορτισμός και μαζική παραγωγή*, Κομμούνια, 1985, σελ. 81.

3. Plotnick R., *Power Button: A History of Pleasure, Panic, and the Politics of Pushing*, MIT Press, Cambridge MA, 2024, σελ.198.

4. Ο.π., σελ. 195

5. Ο.π., σελ. 189

6. Ο.π., σελ. 94

7. Βλ. «Η (καπιταλιστική) ζέση και οι μηχανές της», *Antifa* #91, 7/2024

8. Stuart Ewen, *Captains of Consciousness: Advertising and the Social Roots of Consumer Culture*, McGraw-Hill, 1977, σελ.79-80.

9. Plotnick R., *Power Button: A History of Pleasure, Panic, and the Politics of Pushing*, MIT Press, Cambridge MA, 2024, σελ.172.

10. Άρης Αλεξανδράκης, «Όλα για το τίποτα», *Η Καθημερινή*, 19/05/2024.

11. Σοφία Χρήστου, «Δεν αντέχω άλλο, ήρθα να τον καταγγείλω», *Η Καθημερινή*, 06/10/2023.